

УДК 343.2

Наталія Савінова,

кандидат юридичних наук

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін

Інституту права і психології

Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Стаття присвячена питанням виділення завдань кримінально-правової політики держави в сфері забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні. В статті сформульовані основні завдання кримінально-правової політики України в частині її дій на міжнародному та національному рівнях з метою вдосконалення політики у сфері боротьби зі злочинністю та кримінально-правового забезпечення в умовах трансформації суспільних відносин, притаманних інформаційному суспільству.

Ключові слова: кримінально-правова політика, інформаційне суспільство, політика в сфері боротьби зі злочинністю, кримінально-правове забезпечення, вдосконалення законодавства.

Традиційно забезпечення безпеки від злочинних посягань у вітчизняних наукових підходах покладається на політику у сфері боротьби зі злочинністю (далі — пСБЗ) як основного механізму протидії злочинності. Вона сприймається, переважно, як політика внутрішня [1; 2], що повною мірою пояснюється колишньою закритістю суспільства, яка по суті, тривала до нинішніх часів існування інформаційного суспільства (далі — ІС). Натомість, руйнування старої системи суспільних цінностей, неврегульованість відносин, що відбуваються з приводу цінностей ІС, активізація використання інформаційного простору та можливість здійснення впливів на свідомість, у тому числі з використанням ЗМІ, зростання вірогідності здійснення злочинів дистанційно тощо обумовлюють переосмислення підходів до сучасної кримінально-правової політики (далі — КПп), зокрема КПп забезпечення розвитку ІС, у напрямах, яких вимагає сучасний стан суспільних відносин.

Зараз вже неможливо погодитися з акцентом саме внутрішнього спрямування пСБЗ, оскільки сьогодні, коли злочинність може приходити в державу ззовні і виходити з неї за допомогою дистанційних комунікацій, стратегії бороть-

би з нею не можуть замикатися рамками кордонів держави; пСБЗ має бути переважно спільною з відповідними політиками інших учасників міжнародних відносин, бути гармонійною з ними, оскільки в інших випадках втрачатиме ефективність через неможливість застосування єдиних підходів щодо притягнення до відповідальності осіб, виних у вчиненні злочинів.

П. Л. Фріс пише: «Кримінально-правова політика, як елемент правової політики держави у цілому, є базою для прийняття управлінських рішень в сфері охорони найважливіших для суспільства благ і цінностей» [3], «форсую законодавчу базу управління боротьбою зі злочинністю, відмежовуючи злочинне від незлочинного, кримінальне від аморального» [4]. Отже, питання прийняття рішень щодо КПп розвитку ІС України прямо належать до компетенції кримінально-правової політики України.

Очевидно, що між пСБЗ та КПп існує зв'язок, який обумовлений стратегічними рішеннями КПп як складової пСБЗ. Проте КПп перебуває не лише у площині політичних рішень, а й охоплює безпосереднє запровадження та застосування відповідних політичних рішень у матеріальному кримінальному праві.

Необхідно повною мірою погодитися з твердженням П. Л. Фріса щодо того, що КПп повністю перебуває у межах пСБЗ [5]. Так, політико-правові заходи міжнародної спільноти, які не лише вимагають боротьби з певними видами злочинів, а й дають конкретні кримінально-політичні вказівки, прямо входять у сферу дії КПп. Зокрема це стосується питань криміналізації та декриміналізації. Питання ж пСБЗ поширюються на прийняття рішень щодо підписання актів, які містять такі вимоги. Хоча містять вони вказівки щодо криміналізації, декриміналізації та обрання стратегічних напрямів, до яких належать і прийняття управлінських рішень щодо приєднання до певних міжнародних актів, однак у частині застосування норм матеріально-го кримінального такі акти пСБЗ прямо належать до її складової — КПп.

Виходячи з того, що сьогоднє суспільство завдяки розвитку ІС і його ресурсів тісно пов'язане і фактично не обмежене у можливості здійснення транскордонних комунікацій, у сучасному ІС КПп навіть окремої країни не може розглядатися виключно як внутрішня політика, а має сприйматися як міжнародна та/або національна. Вона має поділятися на міжнародну та національну КПп.

Міжнародна КПп є генеральною лінією, виробленою міжнародною спільнотою, що визначає основні напрями, цілі і засоби впливу на злочинність в частині формування норм матеріального кримінального права. Держави ж вільні брати участь у актах міжнародної КПп або ухилитися від цього, керуючись при прийнятті таких рішень

Національна КПп є тією ланкою політики держави, яка реалізується як у середіні держави (внутрішня національна КПп), так і на міжнародній арені (зовнішня національна КПп) шляхом прийняття стратегічних рішень щодо запровадження та реалізації у відповідній державі певних заходів матеріального кримінального права.

Відповідно, слід виділити такі завдання національної КПп забезпечення розвитку ІС як центрального механізму КПп розвитку ІС:

1) забезпечення проведення та урахування результатів кримінально-правового прогнозування, у тому числі резуль-

татів наукових досліджень щодо суспільно небезпечних посягань у ІС;

2) криміналізація суспільно небезпечних діянь та декриміналізація злочинів шляхом імплементації у національний закон про кримінальну відповідальність вимог актів міжнародної КПп забезпечення розвитку ІС;

3) криміналізація суспільно небезпечних діянь та декриміналізація злочинів на підставі встановлення соціальної обумовленості криміналізації або декриміналізації, у тому числі на підставі кримінально-правового прогнозування особливостей динаміки суспільних відносин в умовах глобалізації у ІС;

4) забезпечення ефективної реалізації положень закону про кримінальну відповідальність відповідно до сфери його дії, враховуючи особливості ІС;

5) забезпечення вдосконалення національного законодавства шляхом внесення змін та доповнень, а також удосконалення (модернізація) тлумачення окремих норм закону про кримінальну відповідальність в умовах розвитку ІС;

6) внесення на міжнародному рівні пропозицій щодо запровадження напрацювань держави в сфері прогнозування потреб криміналізації та реалізації нових ефективних норм закону про кримінальну відповідальність в умовах розвитку ІС.

Завдання КПп забезпечення розвитку ІС в Україні в цілому зводиться до необхідності приведення у відповідність до реального стану відносин у суспільстві з їх КПп. З цією метою національна КПп має, насамперед, забезпечувати належне спрямування вдосконалення чинного закону про кримінальну відповідальність з урахуванням не лише міжнародних вимог, а й об'єктивних реалій розвитку вітчизняного сегменту глобального ІС.

Враховуючи новітні особливості здійснення відносин між людьми у ІС, виникнення нової та трансформацію раніше відомої злочинності під впливом розвитку новітніх технологій та можливостей ІС, особливу увагу в контексті комплексних завдань КПп забезпечення розвитку ІС слід приділити саме криміналізації діянь, суспільна небезпечність яких актуалізується, зростає або взагалі виникає у ІС.

З точки зору КПп розвитку ІС особливою увагу на сьогодні привертає саме кри-

міналізація, оскільки саме вона може за-
безпечити кримінально-правову охорону
супільніх відносин від новітніх су-
спільно небезпечних посягань.

Криміналізація як механізм може
ґрунтуватися на двох чинниках:

1) необхідності криміналізації певних
суспільно небезпечних діянь, що транс-
формуються або виникають у ІС, якщо
така потреба продиктована вимогами
міжнародного права — міжнародних ви-
могах криміналізації;

2) необхідності криміналізації таких
діянь, що трансформувалися або виник-
ли у ІС, суспільна небезпечність яких
визнана самою державою з урахуванням
соціальної обумовленості таких діянь у
світі, та в самій країні — національних
потребах криміналізації.

Обидві ці причини несуть у собі на-
самперед політичну складову, адже в
обох випадках необхідне волевиявлення
безпосередньо держави для реалізації,
відповідно, криміналізації. Таке волеви-
явлення в двох наведених випадках не-
однакове. У випадку, коли криміналіза-
ція відбувається внаслідок вимог
міжнародного права, держава має прий-
няти рішення щодо не лише підписання
вказаних актів, а й їх регламентації та
імплементації у внутрішнє законодав-
ство та гармонізації з останнім. У випад-
ку визначення необхідності криміналіза-
ції певних діянь внаслідок соціальної
обумовленості їх суспільної небезпечно-
сті держава має прийняти рішення щодо
визнання такої обумовленості, виходячи
з власного та зарубіжного досвіду оцінки
суспільної небезпечності таких діянь і
розробивши власні норми кримінального
права, ввести їх у закон про кримінал-
ну відповідальність.

Обумовленість криміналізації діянь,
які посягають на основні цінності відпо-
відного суспільства, очевидна, а сама
результативність КПп, як підкреслює
В. І. Борисов, «багато в чому залежить
не тільки від законодавства та узгодже-
ної правозастосовчої і правоохоронної
діяльності владних органів, спрямова-
них на боротьбу зі злочинністю, але й,
головним чином, від соціально-еконо-
мічного стану, моралі та правової куль-
тури суспільства, нарешті, і від природ-
ного бажання більшості пересічних гро-
мадян позбавитися злочинності» [6].

Система КПп розвитку ІС має спрямо-

вуватися відповідною КПп на сегменти,
які формують (первинні) та використо-
вують (вторинні) основні ресурси ІС. До
сфер першочергової уваги КПп в умовах
розвитку ІС належить інформаційний
простір (у тому числі кіберпростір). До
сфери, що потребує особливої уваги КПп
 входять також освіта, наука та іннова-
ційна сфера. З урахуванням наведеного
КПп забезпечення розвитку ІС має охоп-
лювати безпеку спілкування і свідомості
населення.

М. В. Костицький вказує, що «україн-
ське національне право відбиває, з одно-
го боку, інтереси, потреби, бажання, по-
чуття українського народу на сьогодніш-
ній день, потреби в правовому регулю-
ванні суспільних відносин з огляду на
соціальну психологію українців» [7], але
сьогодні з цим твердженням важко пого-
дитись. Національне право мало б відби-
вати ці чинники, але на практиці це да-
леко не так, через що має місце низка
неврегульованих суспільних відносин,
посягання на які спровокували ескала-
цію масового нехтування авторським
правом та правом на інформацію, виго-
товлення і тиражування продукції пор-
нографічного змісту, впливів на свідо-
мість, розხвірення неповнолітніх тощо.

Новітні для України суспільно небез-
печні діяння, в силу їх системної кіль-
кості або за кількістю осіб, що потерпа-
ють або можуть потерпати від них, по-
винні вже сьогодні перебувати в полі
зору національної КПп розвитку ІС, про-
те в більшості випадків національна
КПп на факти існування таких діянь не
реагує взагалі.

КПп забезпечення розвитку ІС в
Україні є сьогодні недосконалою, вона
відстae від сучасного стану суспільних
відносин не лише в світі, а й в самій
Україні, не повною мірою відповідаe за-
гальним принципам спрямованості такої
політики, не реагує на необхідність своє-
часної криміналізації новітніх суспільно
небезпечних діянь, спрямованих на ін-
формацію, комунікації, спілкування,
свідомість.

*Завдання КПп забезпечення розвит-
ку ІС України сьогодні мають зводитися
до наступного:*

*1) забезпечення належного тлумачен-
ня положень КК України, якими забезпе-
чується притягнення до кримінальної
відповідальності осіб, виних у вчиненні*

традиційних злочинів, що трансформувалися у віртуальний простір — так званих «трансформованих злочинів»;

2) забезпечення криміналізації на рівні чинного закону про кримінальну відповідальність суспільно небезпечних діянь, які набули особливої суспільної небезпечності під впливом розвитку ІС;

3) належну імплементацію до чинного закону України про кримінальну відповідальність вимог міжнародної КПп забезпечення розвитку ІС з урахуванням особливостей викладення їх ознак зважаючи на основні нормативні конс-

трукції, притаманні вітчизняній теорії кримінального права;

4) підвищення ефективності застосування кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, що посягають на основні ресурси ІС, його цінності, зокрема свідомість.

Окрім завданням КПп має виділятися актуалізація потреби включення права на спілкування до переліку міжнародних стандартів та національних гарантій прав людини як одного з прав, що забезпечує природну потребу.

ПРИМІТКИ

1. Миньковский Г. М. О предмете и задачах курса уголовной политики / Г. М. Миньковский // Труды Академии МВД СССР. Уголовная политика Советского государства в свете решений XXVI съезда КПСС. — М. : Академия МВД СССР, 1982. — С. 61.
2. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні і правові проблеми / П. Л. Фріс. — К. : Атіка, 2005. — С. 5.
3. Там само. — С. 233.
4. Там само. — С. 17.
5. Там само. — С. 13.
6. Борисов В. И. Сучасна політика держави у сфері боротьби зі злочинністю та її напрямки / В. И. Борисов // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць / ред. кол. : Ю. В. Баулін (гол. ред.) [та ін.] — Х. : Кросстроуд, 2008. — Вип. 15. — С. 69.
7. Костицький М. В. Соціально-психологічні особливості української нації та проблеми злочинності / М. В. Костицький // Актуальні проблеми боротьби та попередження злочинності : матер. наук.-практ. семінару. — Івано-Франківськ, 2004. — С. 4.

Савинова Наталия. Основные задачи уголовно-правовой политики обеспечения развития информационного общества Украины.

Статья посвящена вопросам выделения задачий уголовно-правовой политики государства в сфере обеспечения развития информационного общества в Украине. Сформулированы основные задания уголовно-правовой политики Украины в части действий на международном и внутреннем уровнях с целью совершенствования политики в сфере борьбы с преступностью и уголовно-правового обеспечения в условиях трансформации общественных отношений, присущих информационному обществу.

Ключевые слова: уголовно-правовая политика, информационное общество, политика в сфере борьбы с преступностью, уголовно-правовое обеспечение, совершенствование законодательства.

Savinova Nataliia. The primary goals of a criminally-legal policy of maintenance of development of an information society of Ukraine.

Article on the issues of isolation tasks criminally-legal policies of the state in the sphere of information society development in Ukraine. In the paper the basic tasks of criminal law policy in Ukraine in terms of action on domestic and international levels to improve policies in the fight against crime and criminal legal support in a transformation of social relations in the own who were the information society.

Key words: criminal legal policy, information society policy in the sphere of combating crime, criminally-law provision, improvement of legislation.